

Приказ

Рад примљен: 24. 11. 2013.

Рад прихваћен: 01. 12. 2013.

ПРОФЕСИОНАЛНИ ИДЕНТИТЕТ НАСТАВНИКА И САМОПРОЦЕНА КВАЛИТЕТА РАДА

*Предрај Живковић (2012). Филозофски
факултет Косовска Митровица, Каирос,
Јајодина, 168 сџр.*

Већ својом претходном књигом *Самовредновање и педагошки такти наставника* (2009) аутор Предраг Живковић унео је у нашу педагошку литературу особени приступ изучавању наставног рада, који представља комбинацију заузимања јасног феноменолошког становишта и предузимање ригорозне емпиријске евалуације. Упућеност у историју и савремена истраживања професионалног рада наставника омогућила му је да се суверено, први код нас на целовит начин, упусти у истраживање професионалног идентитета наставника. У овом приказу ћемо нагласити само неке резултате ауторовог теоријског и емпиријског истраживања и указати на основне приступе феномену квалитета рада и идентитета наставника, који су у досадашњој нашој литератури недовољно обрађени.

Са оба становишта која Предраг Живковић негује најпре је било потребно феноменолошки објаснити професионални идентитет наставника, и то кроз минуциозну анализу резултата истраживања ове теме у иностраној литератури, а затим, користећи мултидисциплинарни приступ, опера-

ционализовати овај конструкт у тој мери да може да постане зависна варијабла у истраживању квалитета наставног рада. Сам квалитет наставног рада истраживан је уз помоћ међународно верификованих критеријума као што су: рефлексивно мишљење наставника, њихов професионални развој, аутономија, одговорност и креативност, као и сарадња са колегама.

У покушају да нађе одговарајуће одређење професионалног идентитета наставника аутор се ослања на савремена истраживања холандских педагога попут Кортхагена и Бејјарда, који у првом реду истичу да се ради о релационом феномену, који једино може да се сагледа у контексту односа наставника са Другим, било да је његов Други ученик, колега, очекивање јавног мњења или просветна власт. Ради се о релативно новој области истраживања, старој једва две и по деценије, иако су се педагози увек питали о пожељним особинама личности наставника. Неки савремени истраживачи у први план стављају као објекат испитивања свест и слику наставника о себи, други доминантна веровања и ставове о наставници-

ма, трећи преиспитивање улога наставника, док се поједини баве рефлексивношћу и самовредновањем као основним одликама педагошке професије. Разуме се, сваки овај приступ дотиче питање педагошке теорије и праксе, па на тај начин наведена тема има значај не само за концептуализацију процеса васпитања и поучавања већ за нова разумевања науке о образовању.

Процес конституисања професионалног идентитета наставника, сагледан кроз призму савремене педагошке литературе, представља континуиран, динамичан однос уобличавања личног и стручног саморазвоја, на који утичу историјски, социјално-културни и психолошки фактори. Различити приступи професионалном идентитету наставника условили су и коришћење различитих методолошких парадигми и бројних метода и техника истраживања, које аутор наводи у описивању досадашњих истраживања, нарочито водећи рачуна о истраживањима која се односе на формирање овог идентитета. Сумарно се може рећи да је формирање професионалног идентитета наставника „одвијајући процес интерпретације и реин-

терпретације педагошких теорија и праксе током образовања и обуке за професију“ (Живковић, 2012: 25). Тиме се, наравно, не искључује претходно искуство будућих наставника у процесу сопственог доуниверзитетског образовања. Напротив, многи су извори формирања професионалног идентитета, од породичне до радне средине наставника. Стандарди и компетенције за професију не могу да буду нешто што је само државни пропис, наставник са њима треба да се повеже, пре свега на личном плану, холистички, а не артифицијелно.

Као комплексан и динамички феномен, професионални идентитет наставника подложен је развијању путем њиховог иницијалног образовања и стручног усавршавања, али то захтева радикалну промену *идеологије* као скупа научних сазнања и схватања о карактеру наставничког позива. Притом, на прво место треба да дође упознавање сопства будућих или садашњих наставника, а потом критичко освешћивање и проширивање њиховог властитог педагошког искуства. Тако сваки наставник треба да буде суочен са питањима сопственог окружења, понашања, могуће делатности, веровања, ставова и мисије. Аутор студије оправдано посвећује значајну пажњу развијању знања о настави, те мишљења у настави и о њој, као предусловима за формирање одговорног педагошког практичара. Са друге стране, кроз личности наставника прелама се и њихова „професионална епистемологија”, о чему сведоче бројна етнографска истраживања. Практично знање наставника, као нешто на чему се највише инсистира

у школским реформама, није до сада прецизно дефинисано, нити је то одређење добило своју операционализацију у програмима образовања и усавршавања наставника. Ипак, том циљу највише се приближио професор Ли Шулман са Стенфорда својим приступом о педагошки посредованом знању садржаја (*pedagogical content knowledge*). Како истиче П. Живковић, Шулман предлаже седам основних категорија знања наставника: 1) познавање материје наставе, 2) опште педагошко знање, 3) познавање курикулума, 4) посебно знање о педагошком посредовању садржаја прилагођеном сазнајним могућностима ученика, 5) знање о ученицима и њиховим карактеристикама, 6) познавање образовног контекста и 7) знања о циљевима и вредностима образовања. Напоменимо да се Шулманов концепт развија на бројним универзитетским одељењима у САД и Европи, а посебно истраживање овог проблема и његове практичне разраде преузео је немачки Институт за истраживање образовања Макс Планк. До сада је о овој теми код нас мало писано, Шулмановом концепцијом знања наставника, нажалост, нису подстакнута посебна истраживања, тако да сматрамо да је аутор исправно учинио што је помнути приступ довео у везу са развијањем професионалног идентитета наставника.

Друго поглавље монографије намењено је преиспитивању односа наставника и квалитета наставе. Без обзира на актуелност и њоме подстакнута честу површност у обради ове теме, Предраг Живковић је и овде показао редак талент за критичку анализу релевант-

них савремених концепција истраживања и синтезу њихових значајних резултата. Тако ће читалац ове књиге добити продубљене и промишљене информације о томе шта се подразумева под терминима *добар наставник* и *квалитетна настава*, али и аргументовану критику увођења менаџерског дискурса у вредновање образовног система. Више од тога, понуђена је хуманистичка визија процењивања квалитета наставе и рада наставника, која не затвара очи пред тржишним захтевима од система образовања, али им не жртвује суштинске одлике педагошког процеса. Актуелно питање стандарда и компетенција наставничког позива сагледава се у знатно ширем светлу у односу на доминантни дискурс образовне политике, тиме што се у први план стављају питања као што су рефлексивност, професионализам, аутономија, одговорност и креативност наставника и њихова међусобна сарадња.

Као што смо у теоријском делу студије суочени са поузданом анализом савремене литературе о питању професионалног идентитета и квалитета рада наставника, тако смо у њеном емпиријском делу суочени са одлучношћу аутора да се наведени предмет проучавања темељно истражи применом високософистицираних статистичких метода (факторске анализе, каноничке корелационе анализе и анализе варијансе). По свом основном опредељењу феноменолог у педагогији, Предраг Живковић није методолошки пуританац, већ до крајњих граница испитује могућности плуралистичког теоријско-емпиријског приступа. Редак у свету, овакав приступ има своје

пуно оправдање код нас, где још не постоји довољна методолошка диференцијација на научно-педагошкој сцени, што, парадоксално, продубљује неповерење присталица квантитативне или квалитативне методологије у резултате добијене супротстављеном методолошком парадигмом. Претпостављајући да је могуће утврдити структурне елементе професионалног идентитета наставника са једне, као и значајне чиниоце квалитета рада наставника, са друге стране, и најзад, утврдити позитивну корелацију између ових фактора, аутор је користио широк дијапазон раније верификованих скала за истраживање професионалног идентитета наставника, које су конструисали Џексон (1981), Блејкова (2002), Беијард (2004) и Ченгова (2008). Већ из наведеног списка коришћених инструмената, од којих је најпознатија Беијардова скала, којом се утврђују три професионална подидентитета наставника (стручни, дидактичко-методички и педагошки), види се сва замашност предузетог истраживања. Скалу квалитета рада наставника конструисао је сам аутор.

Сумирајући резултате овог вишеструко занимљивог истраживања, најпре бисмо нагласили да оно има карактер *йрекрейничкој* и *йокрејичкој* рада у педагошкој науци. Прекретничког због тога што се о професионалном идентитету наставника код нас више не може говорити без учињене емпиријске верификације свих чинилаца који утичу на њихово формирање и елемената који га чине. Ништа мањи научни продор није остварен у процењивању чинилаца квалитета рада наставника. Несумњиво је доказана хипотеза истраживања о постојању позитивне корелације између формирања професионалног идентитета наставника и квалитета њиховог рада. С обзиром на значај испитиваних тема, аутору може да се приговори на одређеној шкртости у интерпретацији добијених резултата. Како се ради о пионирском покушају обраде ове проблематике у нашој средини, а и о усамљеном труду у међународним размерама, очекујемо да у својим наредним публикацијама аутор надокнади поменути недостатак.

Мотивишући значај студија Предрага Живковића огледа се у томе што је у њој емпиријски верификован значај педагошке креативности „као фундаменталне одреднице професионалног идентитета и квалитета рада наставника“ (Живковић, 2012: 139). Управо у овом закључку лежи истински одговор на изазов стандардизације образовања, коју често прихватимо без озбиљније научне критике, препуштајући наставнике и ученике немилосрдном утицају креатора наставних програма и тестова знања. Постављајући ово питање на основу темељног теоријског и емпиријског истраживања, аутор студије *Професионални идентитет наставника и самооцена квалитета рада* успешно је решио један научно-педагошки задатак и упутио нас на преиспитивање читавог низа друштвених проблема који га неминовно прате.

*др Нађаша А.
Вујисић Живковић¹
Филозофски факултет, Београд*

¹ nvujisic@f.bg.ac.rs